

Europese bijeenkomst over kerkelijke vorming vanuit een synodaal perspectief

11 tot 14 mei 2025, Villa Cagnola, Milaan, Italië

Einddocument

Op initiatief van EcclesiaLab en het CCRFE bracht een Europese ontmoeting een dertigtal theologen, theologes, vormingsmedewerkers en betrokkenen bij kerkelijke en theologische vorming uit verschillende Europese landen samen rond de volgende vraag: **‘Hoe kunnen we de vorming van pastorale medewerkers en betrokkenen – priesters, diakens, religieuzen en leken – vormgeven en aanbieden in een synodaal perspectief voor de toekomst van de Kerk in Europa?’**

Overtuigingen aan het einde van de ontmoeting

- De huidige magisteriële documenten zijn ontoereikend: ze roepen op tot verandering, maar blijven gevangen in oude paradigma's die de vorming kenmerken.
- Synodaliteit verandert machtsverhoudingen: vormers zijn niet langer louter overdrachtsfiguren, maar begeleiders.
- Kunstmatige intelligentie vraagt om een kwalitatieve sprong in de kerkelijke vorming: opleiden tot contextueel handelen in plaats van louter kennis opstapelen.
- Interministeriële vorming is onmisbaar: priesters, diakens, religieuzen en leken moeten samen leren.
- Verzet tegen verandering moet holistisch worden benaderd: de vicieuze cirkel omvormen tot een deugdzame cirkel.
- De particuliere kerken in Europa moeten op gecoördineerde wijze reflecteren en samenwerken, met steun van een toegewijd team: synodale vorming kan geen versnipperd initiatief meer blijven.

De vraag naar de vorming van het hele volk van God, evenals die van pastorale medewerkers, wint aan belang binnen het synodale proces. Recente documenten, met name het *Instrumentum laboris* van 2023 en het einddocument van de XVIe Gewone Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode, benadrukken een groeiende behoefte aan vorming. De uitdagingen zijn niet alleen praktisch of pedagogisch van aard, maar ook diep theologisch. Het einddocument van de synode vermeldt: “In het leven van de Kerk is elke nieuwe stap een terugkeer naar de bron, een hernieuwde ervaring van de ontmoeting met de Verrezenen, zoals de leerlingen die beleefden op de avond van Pasen, in de bovenzaal.” (Slotdocument n° 1, eigen vertaling.) Deze ervaring, die ook tijdens de synode werd beleefd, was collectief en werd gedeeld door alle deelnemers aan de synode.

In deze context had de Europese ontmoeting tot doel om gezamenlijk de opleidingsmethoden te onderzoeken in een synodaal perspectief voor de toekomst van de Kerk in Europa. De reflectie baseerde zich op de noodzaak van een epistemologische en methodologische herziening, zoals voorgesteld in de apostolische constitutie *Veritatis gaudium*, en streefde ernaar om obstakels zoals hyperspecialisatie en de afzonderlijke opleidingen tot de verschillende ambten te overstijgen.

Het overkoepelende doel was om expertise te bundelen om innovatieve opleidingsmethoden te ontwikkelen die aangepast zijn aan de hedendaagse uitdagingen. Dit doel werd uitgewerkt in drie stappen:

1. Het verkennen van wegen voor een concrete toepassing van echte transdisciplinariteit in kerkelijke opleidingen (voor priesters, diakens, religieuzen en leken met een pastorale zending).
2. Het identificeren van vernieuwde pedagogische benaderingen (ontleend aan o.a. het domein van volwasseneneducatie) die recht doen aan de ervaring en de daadwerkelijke praktijk van het kerkelijke, pastorale en missionaire leven (zoals met een opleidingsmethodiek en competentiegericht pedagogiek, didactiek van het concrete, omgekeerd onderwijs, en reflectieve praktijken, enz.).
3. Het zoeken naar concrete wegen om te komen tot een interministeriële en synodale vorming, die meer is dan een vorming tot synodaliteit, maar eerder een synodale benadering van onze vormingsprocessen betekent.

De verandering van tijdperk en de bijbehorende uitdagingen

Een eerste vrucht van de gezamenlijke reflectie was de identificatie van de componenten van de verandering van tijdperk, en de vaststelling van een aanzienlijke kloof tussen de uitdagingen van onze tijd enerzijds, en het kerkelijk handelen, de beoefening van de theologie en de manier van opleiding anderzijds.

De deelnemers stelden de grote snelheid van veranderingen vast, evenals een meervoudige en systemische metamorfose binnen onderzoeks-, vormings-, en onderwijscontexten. Enkele belangrijke factoren van een epistemische omwenteling zijn naar voren gebracht. We maken de overgang van een samenleving gebaseerd op ‘plaats’ (*lieu*) naar een samenleving gebaseerd op ‘verbinding’ (*lien*): de plaats wordt een dichtheid van relaties/verbindingen. De kennis die wordt ontwikkeld is bovendien vluchtig, omdat ze verbonden is met de relaties en verbindingen die ze ontvangt, met name via het internet, en niet met de kennis van plaatsen (vgl. *loci theologici*). Dit leidt tot een instorting of metamorfose van de traditionele hiërarchieën van kennis en van de hiërarchie van waarheid. Deze dynamieken brengen een diepgaande heroverweging met zich mee, en zelfs een instorting, van traditionele machts- en kennisstructuren.

De recente ontwikkelingen op het gebied van artificiële intelligentie hebben een aanzienlijke invloed op onderwijs en vorming. Zoals paus Leo XIV al heeft benadrukt, roept de huidige technologische revolutie — waarvan artificiële intelligentie zowel het symbool als de motor is — grote uitdagingen op voor de hele mensheid. Hoe kunnen we mensen vormen en begeleiden tot een werkelijk contextueel handelingsvermogen, dat kennis, vaardigheden en attitudes integreert,

in plaats van hen zonder houvast, zonder inzicht of beheersing van de uitdagingen te laten evolueren? (Cf. de verschillende dimensies van *savoir*: *savoir-agir*, *savoir-faire*, *savoir-être*.)

Magisteriële documenten zoals *Veritatis gaudium* en *Ad theologiam promovendam* (ATP) erkennen de omvang van deze veranderingen door te spreken van een ware verandering van tijdperk, die vraagt om een paradigmawissel, “een epistemologische en methodologische herziening” (ATP 3, eigen vertaling). Toch gaan deze documenten niet tot het uiterste in hun oproep doordat ze vasthouden aan een klassieke benadering van theologische en pastorale vorming. De huidige documenten tonen hun beperkingen wanneer het erop aankomt te beantwoorden aan de werkelijke noden van de gevormden tegenover de geïdentificeerde uitdagingen. Meer concreet stellen wij, als theologen/theologes en verantwoordelijken voor vorming, vast dat zelfs binnen de organisatie van de Kerk — en vooral binnen de theologische en pastorale vorming — een synodale transformatie een wijziging van machtsverhoudingen impliceert (zoals de relatie docent – student, verantwoordelijke voor vorming – pastorale werkers, en ook de manier waarop over gezag binnen de Kerk wordt gedacht), evenals het ontstaan van nieuwe vormen van samenwerking. Deze transformatie betreft niet alleen de vormenden en de gevormden, maar raakt ook, en dat op betekenisvolle wijze, de verantwoordelijken – in het bijzonder de gezagsfiguren binnen de Kerk – die vaak ook instaan voor de vorming.

Principes en richtlijnen voor een synodale vorming

In het kader van een herziening van de kerkelijke vorming, vertrekkend vanuit een specifieke context – met aandacht voor de diversiteit aan situaties, met andere woorden: de contextualiteit – zijn drie grote principes naar voren gekomen: luisteren, co-creatie en circulariteit. Het is noodzakelijk om:

1. In de vorming aandacht te integreren voor wederzijds luisteren, voor momenten van stilte en integratie, en te waken over een eerlijk billijke participatie van iedereen. De invloed van synodaliteit beperkt zich niet tot bestuur: ze strekt zich ook uit tot de vorming. Net als bij besluitvormingsprocessen gaat het erom een “klimaat van openheid voor de Geest en van wederzijds vertrouwen” te creëren. (cf. Slotdocument n° 90, eigen vertaling)
2. Te oefenen in het proces van co-creatie door ons te laten aanspreken door de diversiteit van onze doelgroepen, om zo samen een nieuwe benadering van theologie te ontwikkelen en te overwegen.
3. Op circulaire en kritische wijze drie niveaus van validering te integreren in de theologische vorming: (i) het persoonlijke beleven, (ii) wat gedeeld wordt met anderen, (iii) en wat door de Traditie wordt overgeleverd. Zo’n synergie zou getuigen van een werkelijk synodale dynamiek.

Deze grote principes bieden een antwoord op de uitdagingen die worden aangekaart in *Ad theologiam promovendam*, waarin wordt opgeroepen om over te gaan van een zwakke vorm van interdisciplinariteit naar een transdisciplinariteit – dat wil zeggen een sterke vorm van interdisciplinariteit. (vgl. ATP n° 5)¹

¹ “Deze relationele dimensie kleurt en bepaalt, vanuit epistemologisch oogpunt, het statuut van de theologie. Zij wordt aangemoedigd om zich niet op te sluiten in autoreferentialiteit — wat leidt tot isolement en betekenisloosheid — maar om zichzelf te beschouwen als ingebed in een netwerk van relaties, in de eerste plaats

Vormingsverantwoordelijken worden uitgenodigd om de kerkelijke vorming te verankeren in een dynamiek van dialoog en samenwerking, waarbij verrijkende wederzijdse uitwisselingen tussen vormenden en gevormden worden bevorderd, in plaats van vast te houden aan louter ex cathedra en eenrichtingsonderwijs. Men leert door te ervaren en te experimenteren. Het is van cruciaal belang om rigide disciplinaire afbakeningen te overstijgen en de mogelijkheden te verkennen die innovatieve interdisciplinaire benaderingen bieden. De opbouw van theologische studies moet ook rekening houden met lokale contexten en culturen en een flexibiliteit aannemen die de diversiteit van de realiteiten weerspiegelt. Kerkelijke vorming moet gericht zijn op een zending ten dienste van het volk van God en van de samenleving, waarbij de rijkdom van menselijke en culturele ervaringen wordt geïntegreerd. Bovendien wint de vorming aan kracht wanneer ze beleefd wordt in een synodaal perspectief, waarin de gevormden centraal staan in het leerproces en de verantwoordelijkheid gedeeld wordt door alle betrokken actoren. Tot slot zouden vormingstrajecten een stevige basis moeten bieden, terwijl ze tegelijk ruimte laten voor specialisaties die zijn afgestemd op de uiteenlopende noden en profielen van de gevormden.

Enkele vernieuwende pedagogische benaderingen, die tijdens onze uitwisseling werden besproken, hebben aangetoond dat een geleidelijke verandering mogelijk is. Ze hebben geholpen om ons beter te positioneren ten opzichte van de huidige realiteiten van de kerkelijke vorming, terwijl ze ook de wenselijke evoluties in de diversiteit van opleidingscontexten zichtbaar maakten. Wij geloven dat de uitdagingen groot zijn, maar als theologen/theologes zijn wij bereid om de kerkelijke verantwoordelijken hierin te ondersteunen.

Drie assen van een synodale pedagogie

Op basis van deze benaderingen en deze kernprincipes komen drie hoofdassen naar voren.

1. Een synodale en generatieve pedagogie

Vorming binnen de Kerk wordt een collectief proces, verankerd in een pedagogiek van co-constructie. De vormingsverantwoordelijken zijn niet langer louter kennisoverdragers, maar begeleiders van het leerproces dat zich ontvouwt in een groepsdynamiek, met als doel het bevorderen van collectieve intelligentie. Dit veronderstelt participatieve werkvormen (zoals ateliers, laboratoria, rollenspelen), een actieve luisterhouding en een pedagogiek die openstaat voor het onverwachte en het onvoltooide.

Bij het inrichten van de opleiding worden de verantwoordelijken uitgenodigd zich open te stellen voor transdisciplinaire en interministeriële benaderingen, zoals blijkt uit de oproepen om interministeriële sessies opnieuw in te voeren en om leertrajecten met studiepunten (ECTS) te ontwerpen, waarin seminaristen, kandidaten voor het diaconaat, studenten theologie en andere bedienaren in opleiding worden geïntegreerd.

Het slotdocument van de synode over synodaliteit benadrukt bovendien sterk ‘de noodzaak van een vorming waarin mannen en vrouwen, leken, religieuzen, gewijde bedienaren en kandidaten voor het gewijde ambt samen deelnemen, zodat zij kunnen groeien in wederzijdse kennis en

met andere disciplines en vormen van kennis. Dit is de benadering van transdisciplinariteit, dat wil zeggen: interdisciplinariteit in sterke zin, in tegenstelling tot multidisciplinariteit, opgevat als interdisciplinariteit in zwakke zin.” (ATP n° 5, eigen vertaling)

waardering, en in het vermogen om samen te werken.’ (Slotdocument, n° 143, eigen vertaling) Dit kan dus ook een permanente vorming omvatten van het hele volk van God, inclusief de geestelijkheid en de bisschoppen.

2. Een integrale pedagogie

Vandaag de dag betekent vormen het begeleiden van een ontwikkelingsproces van de lerenden op persoonlijk, spiritueel en professioneel vlak. Het gaat om meer dan alleen het verwerven van kennis; het omvat ook het herlezen en evalueren van de eigen praktijk, en het zoeken naar een balans tussen trouw en creativiteit. Concrete hulpmiddelen zoals het portfolio of het logboek bevorderen deze integratie.

Dit model is relevant voor alle vormen van vorming binnen de Kerk en moet dringend worden uitgebreid naar de opleiding tot permanent diaken en die van toekomstige priesters. Dit veronderstelt een vernieuwde en moedige herziening van de missie en het vormingsmodel van de seminaries. Bovendien kan de ervaring van religieuzen inspirerende en tegelijk beproefde pistes aanreiken, aangezien hun benadering van vorming vaak participatiever, integraler en dieper verankerd is in een spirituele dimensie.

3. Vorming als synodale ervaring

Net zoals synodaliteit een kritische houding ten opzichte van de inhoud oproept, daagt ze ook structuren en houdingen uit en transformeert ze die, inclusief die van de vormenden. Het gaat erom van elke leeromgeving een echte kerkelijke ervaring te maken, waarbij het proces even belangrijk is als het resultaat. Ook voor de vormenden zelf is vorming aan verandering onderhevig: van een vaste plek evolueert ze naar een netwerk van relaties en een ruimte van levende verbondenheid. Deze bekering geldt ook voor de vormingsinstellingen: teams die zich inzetten voor de voortdurende vernieuwing van hun praktijken, gedragen door een synodale geest en met aandacht voor de begeleiding van alle betrokkenen.

Perspectieven en het in de praktijk brengen

Alle veranderingsprojecten houden een aanzienlijk risico op mislukking in vanwege interne weerstand. Sommige mensen verliezen macht en invloed, terwijl er ook nieuwe vormen van lijden kunnen ontstaan. Al deze elementen moeten in overweging worden genomen, door manieren te vinden om wat op een vicieuze cirkel lijkt, om te buigen tot een positieve spiraal. Het perspectief van degenen die verandering nastreven, verschilt vaak sterk van dat van degenen die eronder lijden. De bereidheid om veranderingen te aanvaarden veronderstelt een cultuur van vertrouwen, die een langdurige inzet vereist. Om de weg voor hervormingen voor te bereiden, is het daarom essentieel om weerstand tegen verandering op een holistische manier te benaderen, met bijzondere aandacht voor het affectieve en relationele domein.

We kunnen een leergemeenschap worden met een dubbele dimensie: die van de wakers (die de aandacht vestigen op belangrijke en betekenisvolle gebeurtenissen en fenomenen) en die van gezamenlijke opbouw, door samen op weg te gaan (*syn-hodos*). Om zulke leergemeenschappen te creëren, hebben we ons afgevraagd hoe we dit kunnen realiseren binnen de academische context, hoe we partners in de vorming kunnen benaderen, en hoe we verbindingen kunnen leggen

tussen instellingen (zoals diocesane diensten, seminaries, enz.). Deze elementen zijn opgenomen in het document, ook al zijn ze nog niet volledig uitgewerkt of diepgaand besproken.

Elke deelnemer gaf aan te willen verkennen wat we kunnen doen binnen onze eigen contexten, die onderling verschillen en zich situeren tegen zeer diverse culturele achtergronden. Dit betekent ook dat er andere initiatieven en studiedagen nodig zullen zijn om dit soort uitwisseling mogelijk te maken. We zijn overtuigd van de noodzaak om een Europees team op te richten dat zich toelegt op vorming. Dit team zou als opdracht hebben om de uitwisseling te bevorderen met de universiteit, kerkelijke instellingen, seminaries, vormingscentra, en met alle verantwoordelijken — en vooral met de lerenden/gevormden, die zich in het hart van het volk van God bevinden.

* * *

De volgende mensen hebben meegewerkt aan deze tekst:

Federico Badiali (Italië), Cesare Baldi (Frankrijk; Italië), Bruno Becker (Frankrijk), Nathalie Becquart (Vaticaan; Frankrijk), Maria Biedrawa (Frankrijk; Duitsland), Nicolas Blanc (Zwitserland; Frankrijk), Alphonse Borrás (België), Luca Bressan (Italië), Paolo Carrara (Italië), Catherine Chevalier (België), Claudien Chevrolet (Zwitserland), Talitha Cooreman-Guittin (Zwitserland; Frankrijk), Klara Csiszar (Oostenrijk; Roemenië), Massimo Epis (Italië), Fabrizio Carletti (Italië), François Fayol (Frankrijk), Pierre Giorgini (Frankrijk), Konrad Glombik (Polen), Pauline Gourrin-Perrodon (België; Frankrijk), Philippe Hugo (Zwitserland), Peter Hundertmark (Duitsland), Arnaud Join-Lambert (België; Frankrijk), Christopher Knowles (Groot-Brittannië), Ilkamarina Kuhr (Duitsland), Armin Kummer (België; Duitsland), David McCallum (Italië ; USA), Isabelle Morel (Frankrijk), Julian Paparella (Italië; Canada), Alejandro Pérez (Frankrijk; Colombia), Michele Roselli (Italië), Bernhard Spielberg (Duitsland), Gabriele Tornambé (Italië), Pedro Valinho Gomes (Frankrijk; Portugal), Jens Van Rompaey (België).

* * *

Vertaler: Jens Van Rompaey